

Hivzija Hasandedić

GAZI HUSREV-BEGOVA

SULTAN SELIM JAVUZOV MESDŽID U MOSTARU

Za vrijeme vlade sultana Selima I (1512. — 1520.) podignut je u Mostaru neposredno uz stari most i lijevu obalu Neretve jedan mesdžid na ime spomenutog sultana. Mesdžid je sagrađen na mjestu gdje su udareni prvi temelji Mostoru a u njemu su pretežno klanjali vojnici koji su stržarili u kulama na mostu i čuvali ga od eventualnih napada.

Kako je izgledala prvotna zgrada mesdžida i koje je godine ona sagrađena tačno se ne zna. Objekat je arhitektonski potpuno neinteresantan jer je više puta prepravljen pa je na taj način izgubio gotovo sve od svoga prvotnog izgleda. Zadnji put je temeljeto popravljen 1882. godine što saznajemo iz natpisa koji se nalazio uklesan na jednoj ploči iznad njegovih ulaznih vrata.¹⁾

¹⁾ Ova tarih ploča nalazi se u Zavičajnom uzeju »Hercegovine« u Mostaru.

Posmatran s historijske strane mesdžid, naprotiv, ima veoma velik značaj jer se nalazi u sastavu aglomeracije starog mosta. Most je dugo vremena služio kao munara ove džamije i s njegovog vrha se ezan učio. Značaj njegov je još i u tome što on danas slovi kao najstariji spomenik islamske sakralne arhitekture u Mostaru. Od njega je bila jedino starija Sinan-pašina džamija koja je srušena 1949. godine.

Prvi spomen ovoj džamiji nalazimo u zakladnici Derviš-paše Bajezi-dagića (napisana 1593. godine) gdje se ona naziva »Emirova« (vladareva) džamija²). Ona je, stvarno, bila jedina džamija u Mostaru koja je sagrađena na ime jednog vladara (poznata je još pod imenom »careva džamija«) i koja se sve do početka ovog stoljeća izdržavala iz državnih sredstava.

Turski putopisac Evlija Čelebija koji je proputovao kroz Mostar 1664. godine navodi u svome putopisu da je ovaj mesdžid podigao sultan Sulejman han (1520. do 1566)³). Mesdžid je zaista sagrađen za vrijeme vlade Selima I jer se on u svim drugim izvorima naziva »sultan Selim Javuzov mesdžid«.

Prilikom zidanja mesdžida iskopan je pod njim oko pet metara dubok podrum koji je, po svoj prilici, služio kao vojno skladište. Kad je 1676. godine podignuta u blizini mesdžida kula barutana podrum je, izgleda, ispružen i on od tada ne služi namijenjenoj svrsi.

Postojala je namjera da se ovdje podigne jedna impozantna džamija s kupolom i visokom kamenom munarom. Izgrađen je i plan za podizanje te džamije iz koga saznajemo da je ona trebala imati ovakav izgled: u tlocrtu bi imala oblik kvadrata sa stranicom 8,10 metara; bila bi pod kupolom i imala bi tri male kupole nad predvorjem i uz desni zid kamenu munaru oktoga oblika visoku 25 metara⁴). Zemaljska vlast za Bosnu i Hercegovinu doznačila je svojim aktom broj 75.959/I od 13. maja 1903. godine iznos od 7.500 kruna »za preinčavanje sultan Selimove džamije kraj starog mosta i prema planu izvesti«⁵). Ne zna se zašto do navedene gradnje nije došlo kao ni to u što je doznačeni novac utrošen.

Ova džamija nije, izgleda, imala nikakvog vakufa nego se izdržavala iz državnih sredstava⁶). Za plaćanje njenih službenika određeno je bilo ubiranje desetine od četiri sela u mostarskom okrugu. Desetina od Dobrča pripadala je imamu, desetina od Hrasna muezinu, desetina od Pologa ferašu i desetina od Vihovića kajimu. Tako je bilo sve do polovine prošlog stoljeća kada je u Mostar došao nekakav vakufska inspektor imenom Penafi ef. i sve ovo ukinuo a samo imamu odredio po 3.000 groša plate

²) Original ove zakladnice nalazi se u Gazi Husrevbegovoj biblioteci u Sarajevu.

³) Evlija Čelebija: Putopisac, odlomci o jugoslovenskim zemljama. Preveo i komentar napisao Hazim Sabanović, knjiga II, Sarajevo, 1957. str. 243.

⁴) Ovaj plan koga je u februaru 1900. godine izradio ing. Dragutin Köhle nalazi se u Arhivu grada Mostara.

⁵) Arhiva Vakufskog povjerenstva u Mostaru akt broj 258/1903 (u Arhivu grada Mostara).

⁶) Iz gruntovnice saznajemo da je ova džamija imala u svome posjedu samo jednu magazu u Hendeku kraj starog mosta. Ona je upisana u gr. ul. k. o. Mostar pod brojem 3140 k. čest. 17/84 i zaprema površinu od 155 m². Džamija je upisana u gr. ul. 3140 kat. čest. 17/78 i zaprema zajedno s predvorjem površinu od 205 m².

godišnje⁷⁾). Za vrijeme turske uprave država je opravljala ovu džamiju a to je kasnije činila i austro-ugarska uprava i plaćala imamu po 270 forinti plate godišnje.

Od polovine prošlog stoljeća imamsku dužnost u ovoj džamiji vršili su članovi porodice Gluhića. Za vrijeme vlade Omer-paše Latasa za imama ove džamije dekretom je postavljen Omer ef. Gluhić koji je tu dužnost obnašao sve do svoje smrti 1884. godine. Od 1884. do 1892. godine imamom ove džamije bio je sin mu Hafiz Muhamed ef⁸⁾). Posljednji imam ove džamije bio je Salih ef. Novo koji je tu dužnost vršio sve do njenog zatvaranja 27. decembra 1932. godine.⁹⁾

Zavod za zaštitu spomenika kulture u Mostaru počeo je prije nekoliko godina sa konzervatorskim i restauratorskim radovima na ovom objektu kao značajnom istorijskom spomeniku. Srušena su samo dva dućana u njegovom predvorju koja su ovdje sagrađena 1924. godine¹⁰⁾. Tada je pronađen podrum pod mesdžidom za koga se znalo još 1892. godine kada su se počeli kopati temelji za podizanje jednog dućana uz njegov lijevi zid¹¹⁾. Mesdžid i uži ambijenat oko njega čeka već nekoliko godina svoje definitivno konzervatorsko restauratorsko rješenje.

⁷⁾ Arhiva Vakufskog povjerenstva u Mostaru akt broj 268/1899 (u Arhivu grada Mostara).

⁸⁾ Arhiva Vakufskog povjerenstva u Mostaru akt broj 52/88 i 289/1892.

⁹⁾ Isto, akt broj 651/1932.

¹⁰⁾ Isto, akt broj 94/1924.

¹¹⁾ Isto, akt broj 225/1899.